

М.Вацьо,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

ФОРМУВАННЯ ЧИСТОТИ ІНТОНУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ

Актуальність проблеми. Серед багатьох видів музичної діяльності саме хоровий спів володіє тим могутнім впливом на емоційний, етичний та інтелектуальний стрій як виконавців, так і слухачів.

Проблема вокального виховання дітей є предметом дослідження вчених фізіологів, психологів, музикантів, результати яких висвітлені в методичній літературі.

Головним завданням у роботі з дитячим хоровим колективом є формування дитячих співацьких навичок, до яких належить співацька установка, дихання, звукоутворення, співацька дикція, чистота інтонування.

Виклад основного матеріалу. Проблемою чистоти інтонації у дітей під час співу займалися багато авторів, серед яких А. Л. Маслов, І. П. Пономарьков, В. К. Білобородова, А. В. Раввінов, А.А.Луканін та багато інших. Однак, слід зазначити, що питання практичної роботи з дитячим хором з використанням духовної музики майже не розроблені, оскільки ці твори раніше не включались у шкільну програму.

Термін «інтонування» в практичній роботі хормейстерів розуміється як ступінь акустичної висоти тонів, інтервалів та акордів, а також їх співвідношення у контексті хорового звучання відповідно до звуковисотної зони. А. Войнова зауважила: «Розглядаючи питання чистоти інтонації під час співу, слід мати на увазі, що не всі мелодії однаково доступні для сприймання, запам'ятовування та виконання. Усвідомленість, виразність мелодії залежить від характеру її інтонаційних зворотів, які підкоряються ладовій основі». Б. Теплов довів, що основою звуковисотного слуху є ладове відчуття, а не відчуття інтервалів. А основою інтонування є внутрішні музично-слухові уявлення.

Щодо репертуару дитячих хорів, то інколи його поповнюють хоровими творами дорослих колективів, відповідно переклавши у зручну для дітей теситуру. Однак слід зазначити, що при цьому втрачається цілісність і сенс твору. Основні принципи добору дитячого репертуару-це виховна спрямованість, художність, відповідність віковим особливостям дітей, урахування можливостей даного виконавського колективу, різноманітність.

Бажано, щоб не менше половини репертуару складали твори а capella, які добре розвивають слух і чистоту інтонування.

Слід зазначити, що духовна музика – один з важливих розділів неосяжного і різноманітного хорового репертуару, де поєднані ідеї релігійних постулатів, високохудожні тексти, відібрані багатовіковою традицією і досконалість музичних композицій. Це унікальна школа хорового співу а capella, що базується на природності звуку, вокальній зручності, плавності, співучості звучання.

Більша частина дітей, що починають співати у хорі майже не вміють правильно інтонувати мелодію. Та робота з хором передбачає також формування гармонічного слуху на основі співу простих канонів та двоголосних вправ.

Цікавий педагогічний досвід запропонувала хормейстер В.Сафонова, суть якого – взаємозв'язок емоційного настрою з деякими акустичними й естетичними параметрами унісону (стрій, ансамбль, тембр, вібрато, резонування, виконавські штрихи). Після того, як діти проспівали кілька разів в унісон на одному звуці а capella елементарну вокальну вправу мі-ме-ма-мо-му, педагог пропонувала виконати її з різними емоційними відтінками, давала тон й сигнал до вступу. Вказівок до спеціальної зміни параметрів унісону не було. Результати виявилися неочікуваними, а саме: залежно від емоцій змінювалася висота заданого тону в зоні, приблизно рівній хроматичному півтону. Радісний спів сприяв підвищенню інтонації, гнівний спів – значному заниженню. Найточніше відтворення висоти звуку було на нейтральному емоційному фоні. При моделюванні гніву зона унісону сильно розширювалася, при радісному співі і виконанні зі «страхом» – виходило яскраве звучання. Найкрасивіше вібрато звучало при радісному співі, а на нейтральному фоні воно практично було відсутнім. Залежно від заданої емоції спонтанно змінювалася динаміка, темп і виконавські штрихи.

Методика формування чистоти інтонування у молодших школярів засобами духовної музики неможлива без загальнодидактичних принципів навчання і виховання, таких як доступність, наочність, систематичність і послідовність, ґрунтовність у освоєнні навчального матеріалу, урахування індивідуальних особливостей дітей. Крім цього, процес формування чистоти інтонування дітей молодшого шкільного віку засобами духовної музики буде більш ефективним за певних педагогічних умов та дотримання таких принципів, як:

- комплексний вплив духовної музики на учнів;
- формування осмисленого ставлення дітей до текстів духовних творів;

-взаємозв'язок співацької діяльності та музично-слухового розвитку школярів;

-поетапність формування чистоти інтонування.

Серед причин, що пов'язані з чистотою інтонування у молодших школярів є недостатній музичний досвід і, як наслідок, недостатність музичних вражень. Тому доцільно не обмежувати досвід дітей лише хоровим співом, а доповнювати його слуханням доступних для дітей хорових творів.

Розвиваючи у дітей сприймання і розуміння духовної музики на заняттях слід використовувати бесіду, в процесі якої відбувається обмін думками, і кожний учасник колективу може висловитися. При цьому не слід нав'язувати власні судження або вподобання, оскільки це порушує індивідуальне сприймання музики.

Ознайомлюючи дітей з духовною хоровою музикою, слід з'ясувати зміст та ситуацію, з якою пов'язаний той чи інший твір (певне свято, вид служби чи ін.). Потім роздати тексти музичних творів, щоб усім було зрозуміло, про що співає хор. Можна продемонструвати і малюнки та репродукції, що відносяться до змісту даної музики.

Дуже важливим завданням під час співу є активізація внутрішнього слуху у дітей в різних співацьких ситуаціях. Під час виконання співацьких вправ свідомо не використовувати "підказку" музичного інструменту, як це прийнято на заняттях з хору. З метою активізації внутрішнього слуху дітей слід застосовувати вокально-ладові вправи, суть яких в наступному: вчитель співає мелодію, утворюючи музичну інтонацію, що зустрічається у піснях-співах, які співають учні, а тоді пропонує заспівати тоніку. Усі діти за допомогою внутрішнього слуху уявляють собі звучання тоніки, потім вчитель пропонує одному з учнів її озвучити. Такі вправи є корисними для музично-слухового розвитку школярів.

Принцип поетапності формування чистоти інтонування залежить від урахування індивідуальних особливостей учнів. Під час його реалізації доцільно використовувати ряд вправ і завдань. Ось деякі з них:

"Розумна луна". Сутність цього ігрового методу полягає в тому, що вчитель співає будь-який звук, зручний для співу дітей, а вони мають точно його повторити. Метод має різні варіанти: повторює звук одна дитина, повторює звук група дітей (сопрано чи альти), повторює звук весь хор (вчитель співає, а діти повторюють не один звук, а коротку мелодію), перший звук співає "маленький вчитель", тобто хтось з учнів, а інші повторюють.

Доцільність даного методу-розвиток здатності уважно вслуховуватися в музичні звуки, точно їх відтворювати та контролювати звучання.

”Пригадай твір”- завдання спрямоване на активізацію внутрішніх музично-слухових уявлень, які мають суттєвий вплив на формування чистоти інтонування. Сутність методу: ми називаємо твір, що є в репертуарі хору, а діти повинні оперативно охарактеризувати його темп, динаміку, характер, з чого твір починається, які в ньому труднощі та на який фрагмент треба звернути особливу увагу.

”Ритмізуй текст”- читаємо дітям текст православної спрямованості (для цього підходять і деякі молитви) і пропонуємо його ритмізувати, тобто промовити такий ритм зі словами, як вони це відчують. З цього методу випливає наступний:

”Доповни текст мелодією”. На отриманий ритмізований текст скласти монотонну, властиву духовній музиці мелодію та проспівати її. Цей метод виявляє й посилює відчуття стилістичних особливостей духовної музики.

Під час співу духовної музики доцільно використовувати і рухову наочність, а саме – показ руками характеру взаємозв’язку ступенів ладу, що використовували у своїй педагогічній діяльності видатні хормейстери К. Пігров, П. Чесноков та інші. Даний метод рухового моделювання ступенів ладу дітям можна пояснити за допомогою рук диригента. Діти співають мажорну чи мінорну гаму дивлячись на руки вчителя, що показує, як слід співати з позиції звуковисотності й ладу. Свої рухи вчитель коментує, завдяки чому утворюється зв’язки між почутим, побаченим, усвідомленим та відтвореним.

Вказаний метод може мати й інший варіант, а саме: ”Чарівні руки юного диригента”, де виходить перед хор і показує вправу не вчитель, а хтось з учнів. Доцільність методу – розвиток ладового звуковисотного слуху та формування чистоти інтонування.

”Співаю по-різному” опрацьовуючи вправу чи музичний твір, пропонуємо якусь частину (1-2 такти) співати вголос, а наступну частину співати ”подумки”. Далі вказані види співу чергуються. Доцільність методу – розвиток внутрішнього слуху, що сприяє досягненню чистоти інтонування.

Висновки. Завдяки даним принципам і за певних педагогічних умов можна досягти позитивних результатів як у розвитку внутрішнього слуху дітей, так і у формуванні чистоти інтонування. Головним чинником у цьому складному процесі є духовна музика, яка завдяки своїм особливостям сприяє зменшенню збудженості дітей, досягненню спокійного, врівноваженого емоційного настрою. Тому деякі твори духовної музики доцільно включати і в репертуар хорових колективів загальноосвітніх шкіл, що сприятиме

формуванню чистоти інтонування молодших школярів та вихованню їх моральних якостей.

Література

1. Войнова А.Д. Развитие чистоты интонации в пении дошкольников./А.Д.Войнова,В.Н.Шацкая.-М. Изд-во АПН РСФСР,1960.-132с.
2. Кандинский В. О духовном искусстве В.Кандинский.-М.,1992.-73с.
3. Сафонова В. Заметки хормейстра В.Сафонова Искусство в школе.-1998.-С.23-25.
4. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей // Выбранные работы: У 2 т. - М.: Педагогика, 1985. - Т.1 - 322 с.

**Г. Великанова,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І. Барановська**

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. На кожному етапі розвитку суспільства домінують певні орієнтири щодо виховання молодого покоління. У час стрімкого розвитку технологій проблема екологічної безпеки землі набуває особливої актуальності. Життєвою потребою сучасного суспільства, майбутнього людства стає проблема екологічної освіти населення, формування його екологічної культури. В початковій школі закладаються основи екологічної свідомості та культури школярів. Невипадково в освітніх програмах Нової української школи, що створені на основі Державного стандарту початкової школи, значна увага приділена природничій освітній галузі.

Проблема екологічного виховання достатньо нова, адже основи екології, як науки, були закладені в середині XIX століття, коли вплив деяких людських діянь на природу став носити руйнівний характер. Сьогодні питання екологічного виховання та освіти учнівської молоді є предметом наукового інтересу вітчизняних та зарубіжних педагогів (В. Вербицький, С. Дерябо, О. Киричук, Г. Прошанський, І. Суравегіна, В. Танська, В. Ясвін та ін.). Вчені А. Волкова, Д. Трайтак, М. Гриньова, Т. Литвинова, Г. Мегалінська, Л. Немець, В. Ніколіна, О. Плахотнік, А. Сиротенко вивчали міжпредметний аспект екологічної освіти молодших школярів. Теоретико-методичні аспекти екологічного виховання розкриті у науковому доробку Д. Мельник, І. Павленко, Н. Кравець, О. Плешакова, Н. Пустовіт, Л. Стахів, Л. Іщенко,